

КАНАДИЙСКІ ОПОВІДАННЯ

(Збірка)

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

ВІННІПЕГ, МАН.
НАКЛАДОМ: Я. Н. КРЕТА.

1910.

З „РУСКОЇ ДРУКАРНІ Я. Н. КРЕТА” Вінніпег, Ман.

Йшло се на весну, в однім з тих днів, коли то найбільше людей йде на зарібки.

Сонце що лише показалось і ogrівало злегка своїми лучами іней по улицях Вінніпегу, як вони — може з дваццять чоловік, очікували агента, що позанисував їх був до Овтерії в роботу і саме тепер мав їх випроводити на потяг. Вони стояли гуртом і постукували від зима об брук ногами.

Вже не скоро агент прийшов і забрав їх на Сіанарский (С. N. K.) залізничий двірць.

Поїзд вже був готовий до від'їзду і вони скоро лише прийшли, повходили до вагону. Тепле повітря вдарило на них і тоді почали весело розбігатись по вагоні і вишукувати місця. Не вєпіли ще порозміщуватись, як почули дзвінок — льокомотива шарпнула і вагони поступенно почали рушати з місця. За хвилю цілий поїзд вже летів. Очи емігрантів звертали ся в обі сторони вагону і любо було їм дивитись як до-

Аполін. Новак

Перший день заробітку.

— Дивно, якій страшній сей ліс... та й кінця нема! озвав-сь нараз прориваючи тишину оден з товариства.

Петро оглянув ся — дрозучий голос і сумне, бліде лице того, що озвав ся якось дивно його вразило, а до того ще і той ліс і ті скали.. Здрігнув ся.. Його зібрала охота з тим чоловіком розмовити ся. Він бачив, що той не мало мусів терпіти і не одно перебув — ту тяжку школу життя, яку неодному з Русинів Українців в Галичині приходилось від малку переходити в панських добрах межі кіньми, волами, в оніці панських вельмож....

Вже недалеко було до вечера, сонце нахилилось до заходу а червона луна розлявшись по поверхні шпилькового ліса і вершків гір, надавала пралісови поетичний вид... Потяг то вививав ся помежи гори як гадюка, то знова звертався просто, а де було треба то й відпочивав. Тоді вони нетерпеливились — їм прикрило ся, щоб він як найскорше минав ті гори та скали і не ставав аж на місци.

Вже смеркало, сонце заходило і ще якийсь час визирало промінисте із за горизонту а далі й пропало десь за лісом. Ставало чимраз темнійше. Служачий засьвітив

лямни а Петро, що не міг подивляти природу, звернув ся до того чоловіка, з котрим збирала охота запізнати ся. отже в тій ціли пересів ся до него і почав розпитувати: з котрого повіту, як звесь і т. д.

Я з Городенцького повіту — почав він загикуючись. Називаю си Никола Бохонец. Служив в нашого пана в нашім селі — небіщик уже, дайму Боже царство... Від малку служив — набідив си чоловік... Най не кажу, що не набідив си — тай заслужив си, що до Канади приїхав ще бідити. Та бо й вже і здоровля нема.. гостець, лупають кости, спати не мож, тай така біда. Тай і не старій я, лиш би жити та тішитись. Вітисли з мене здоровлі — прощенія не малиби! Сиротина я, круглий сирота, ні тата, ні мами, ні брата, ні сестри, лиш добрі люди опікували си мнов та пожалували. Ще маю в тэмці свого небіщика нені, так як си дивлю на них, як лежали на катафальку...

І Миколі потекли сльози по його молодому та вже поморценому лицю.

— Як поховали нені, то узив мене сусід на віховок. Добрій був чоловік, вже й старій був, так як си дивлю на него, дайму Боже царство. Два роки був у него, нас йому козу, бо не мав більше худоби, бо бі-

ми мигали перед їх очима. Та далі не стало їх. Потяг вїхав на широкий степ порослий дротяною сухою травою і корчами срібної лези. Кождий з робітників дивив ся ще і летів разом з тими цреріями і не міг надивитись природі та тій чудовій рівнині. Денеде злетить стадо чорних пшаків, та наполохавишесь етовом машини та гуркотом вагонів, знов в друге місце сяде. Там знова виднїє фармерска хата, оддалік від неї стоїть худоба стадом а там фармер конником переїздить, везучи якїсь баньки на візку, мабуть щось на двірець. А залізниця летить і всею то минає, лиш здаєсь того степу не мине... Корчів лиз ставало чимраз більше, а далі на переді показалось довге наємо темряви. Се був ліс.

Сонце вже завернуло з полудня і вони вїхали в малій лісок, що чим далі ставав щораз більший, а вкінци зробив ся величезний непроходимий — праліс Онтерії. „Трен” минав чимраз більші горби і скали, порослі пшнськовим лісом, а рівнини вже її не добачити! Тут на робітників повіяло пшншим духом. Кождий зі здивованими очима споглядав на віковичний праліс — який страшно виглядав для них і таким самітним та глухим видавався їм — без життя!

дний був... Як небіщик умер, том пішов до пана просити си на службу — було ми тогди дванайцять літ. Тай дав мені пан службу — пастри теляти. Зачавім робити на себе за одежу тай харч. Відтак дали мене до волів. Там був волівцем до синтирунку. — Вжем був парубком, але мене не приймили, бом був нездалий — всі три класи не приймили. Відтак я си оженив, взяв за жінков хату і кавалок городу і так ми зачали жити: я на роки в пана, а вона на дни. І щей тримали маму стару, тай таки і вона робила доки годна була. Я приймаком був у них, що таки правда. В два роки найшла си дитина, а темер коби здорові лишив четверо дома. Правда, що вже не мають хати — та може я ще зароблю те будуть мати. Лишивім у комірні і за пек ринцких наймив на цілий рік, на відробок.

Микола нараз ту урвав, задумав ся на хвилину, нараз встав і ввійшов з вагона. Його душа була не спокійна.

Ніч була зоряна, а яено плямистий місяць виринав з поза ліса і своїми дрібними проміннями надавав чаруючий вид пралісови. Петро завзятий задумав ся. Нараз поїзд засвистав а в вагон ввійшов кондуктор і сказав, щоби збирались. Зробилась метуш-

ня, а не минуло й 10 мінут, як гальми заскрипіли і вагони фільово, вдарившись оден до другого і станули.

Робітникам сказано, щоб вони злазили; якийсь Англієць махнув ліхтарнею і повів їх за собою. Не тревало може шів години і вони станули коло шатра, де вже ждали на них ліжка в поверхні. Англієць казав їм лягати і відійшов. Петро ляг побіч Миколи. Всі лягали мовчки — деякі зараз же позасипляли. Лише Микола і Петро не могли якось заснути. По хвилині Микола звернувся до Петра такими словами:

— Не знав чи є тут хто з наших людей?

Петро відповів не певно. Розмова знов урвалася. Але вони оба таки не могли заснути.

Вже світало. Та Петро ще не думав вставати, як Микола його торкнув і шепнув: вставайте! вже день.

Так, вже день, вже й якийсь Англієць прийшов та став будити. Я сховився чим мерщій і почав збирати ся. Другі вже кінчили молити ся і пішли спідати. По хвилинішов і Петро за ними. Ми свідали і тоді Петро почав розглядати ся по лицях зібраних коло сніданку. І він завважав, що оп-

мову. Нараз пристанув і озвався до нас:

— Ви давно приїхали?

— Вже місяць — каже Микола.

— А я пів року — відізвав ся Петро.

— О! то ви ще „грінорп,” ой сараки ви.. А з котрого повіту?

— Городенцького.

— Як вас кликати?

— Мене Микола.

— А вас як? — спитав Петро.

— Я Майк Шмід. Я ту „форманом.”

— А ти як? Петро назвав себе.

Гордий хотів ще щось говорити, та ту закликав его Англїєць, що нас вів, здав ся „бас” і він пішов до него.

Вже мало бути не задовго полудне, як перед очима мандрівників забіліло шатро. Сонце парило до нестями, під дляв ся кождому цюрком а конї під своїми тятарами сопіли, як міхи.

За час станули всі на місци. В серединї було все готове і ліжка і столи і крісла. Був кухар і ще щось кількох Англїйців, що поприходили на обід. Як всі пообїдали, то порозміщувались поїд смерічки в холодї і стали відпочивати. Та от приходять „Майк” і каже:

— Нинї до роботи не підемо. бо ще не-

ма всего готового і таки помучилисти си; але завтра скоро день, так до роботи.

Вони спокійно дожидали того часу, чекали під смереками і так перебули ціле полудне.

По вечери повиходили пройтись — і подивляли то величні скали, то голубе небо, аж на решті як стало їм всего до волі, повернули до шатрів, порозбирали ся і полягали спати.

Рано ще сонце не встигло показатись, як вони вже усі були на ногах а поснідавши, позабирали начиня: залізні друки, молоти, тачки і т. и. а відтак потягли за „босом” на місце праці.

Сонце таки не показувалось. День був хмарний і парний. А всім їм було на душі якось як би трівожно, особливо та скала, до котрої вони зближали ся, порозвалювана, робила на всіх пригноблююче вражіня. Микола поступав позаду а похнюпивши в долину голову, мабуть передумував немало о жінці та о дітях, що то він дасть їм поміч, а поки-що покинув без жадної опіки. Петро пристанув хвильку, щоб зрівнатись з ним.

— Ну і що? Зачнемо зараз робити, відізвав ся.

— Та зачнемо — але бож так щос тяжко на серци — здає ся мені що пукне — щос так дуже тужно.

— Ет, що там тужити, потішав Петро, — якось то буде Миколо!

— Та дай Боже! Але мені щось серце віщує. Так було ми ще в краю, як мене мали коні побити...

Станули на місце. "Майк" зачав розпоряджувати, там кілька поставив з молотами, щоб розбивали камінє, там кількох знова, щоб носили тих знова до тачок а Миколу і мене поставив важити камінє і сам з нами, показує нам і помагає...

* * *

Почав ся туніт молотів, лускіт каміня, і бренькіт зелізних дрючків... Микола звивав ся, хотяй не складно. "Майк" підганяв.

Петро постунив ся пару кроків на бік — та тутже счинилось щось страшного.

Брила скали зсуває ся і в одну мить привалює „Майка“ і Миколу. Я обернув ся тай вже не побачив за собою обох, лише Миколову голову з виваленами на верха очима.. Счинив ся крик, люди позбігались і зачали добувати. В пару годин видобули, та не живих, поторощених. Миколу поторо-

річ одного, з котрого по фізіономії було пізнати, що він Русин і видно якась горда душа і не „грінор,“ всі решта були Англіїці. Може і не були Англіїці, але по англійськи говорили.

Свіданокскінчив ся, робітники повиходили на двір і знова ждали. Та за хвилину приходить той Англієць, що їх припровадив зі стації і відразу звернув ся до того, як Петро зауважав, гордого Русина і почав з ним щось говорити. По хвилі відійшов — а той гордий Русин звернув ся до новиків і розказуючим голосом приказав:

— Збирайте свої пакунки і кладіть на фіру — ось ту. Поїдем десік миль звідєй.

Всі вони були вже до того приготовані.

Сонце пригрівало жарко; теплий вітерець розносив запах соснового ліса а мандруючі так і чули як з кожною хвилиною вони відєсвіжувались. Табор посував ся поволи крутою дорогою помежи лїснєті гори. Всі йшли піхотою за двома возами наладованими ріжними товарами. Вози посувались поволи наперед, то підєкакували, то знов нагло внадали в ями. Петро йшов з Миколою а попереду той гордий. Раз враз

щило цілого, лише голова лишилась цілою, а „Майка“ формана так нещасно зімяло, що її не було його пізнати. Трунів занесли товариші до шатра і порозбігались — до роботи вже ніхто не йшов.

Другого дня Миколу і „Майка,, похоронили під горбом нещасної скали і на місцях закопали два хрести.

Потім всі інші робітники і свідки страшного факту вгризалися в скали даліше і даліше. Промощували дикі нетри Онтерії і надали як перші жертви в хосен замітного розвою Канади.

Петро Казан

Щастя.

Но Богиня перервала зго думку. „Кажи скоро, бо других треба вислухати.”

— Нехайже... На полудне від мого царства а земля мого сусіда, гарнійша богато від моєї. Позволь мені її забрати.

— А чи тоді будеш щасливий? запитала Богиня.

— Буду, если вислухаєш мою просьбу.

— Йди і бери о що просивєсь і більше не вертай ся.

Тепер приступив олен з висших урядників,

— Чого ти бажаєш, запитала Богиня.

Щастя, Ясная Богине, відповів урядник.

— Чого і кілько до щастя потребуєш?

— Чого і кілько? Гм! Дай мені більше успіху в усім, як другим моїм товаришам. Я хочу всіх їх випередити.

— Маєш, о що просиш, сказала Богиня. Йди і не вертай ся.

В слід за урядником прийшов до престола багатий промисловець. Лице чисто підголене, підборіддя заокруглене, росту середного, присадкуватий.

— Щастя, Богине.

— Чого і кільки до щастя потребуєш?

— Кілько? Нехай буде два мільйони доларів, що не достає мені до одного важного підприємства. Дай мені їх.

— Ось вони! Йди і не вертай ся.

Вкінці став перед престолом робітник найновішої молоді кляси. Він чув себе свободним, не кланявся, не дрожав. Лице Богині перед зго суворостію значно споважніло. Но робітник ще грізнійше дививсь на золотий престол, наче бажав своїм поглядом перевернути зго. Видно, він не хотів просити.

— Чого і кільки жадаєш, запитала Богиня.

— Жадаю, що мені належить ся, а чого я не маю, сказав твердо робітник. Другі, що мають все до життя, випередили мене, щоби просити і того, що їм до щастя потрібне. А я, що жадаю ледво того, що мені до життя потрібне, чекаю і дочекатись не можу. Де правда?

— Чого-ж ти властиво жадаєш до твого щастя?

— До мого щастя? Накорми всіх тих, що туг зо мною, одягни тих, яким нічим прикрити свого тіла, навчи тих, яким віднято можливість вчити ся, а я буду щасливий.

Перед престолом Богині Щастя стояла громада людей. Золотом одягнені царі, генерали, мільонери, урядники, а там і прості, працюючі люди, голодні сироти, старці і всі они витягали благаючо руки до блестячого престола Богині і всі просили тільки одного — щастя. Всі вони чулись в душі нещасливими, хочай по вигляді багатьох зовсім того не було видно.

Перший став перед престол цар

— „Чого тобі треба, запитала ласкаво Богиня, чого просиш в моєї ласки?”

— Щастя, Ясна Богине, сказав цар дрюкач, щастя мені і моїй родині, коли твоя ласка. Нічого більше не сьмію просити у тебе.

— А чого ти бажаш, тай кілька ти бажаш? запитала Богиня.

Цар видививсь здивований. Чого і кількє треба — він не знав на се відповісти. Може-б більше грошій, думав він, може побільшення воєнної сили, може-б слави.... Чогож і кілька мені до щастя потрібно?

Богиня мовчала.

— Я не жадаю від тебе багато, говорив даліше чоловік, я жадаю власне тільки кілька маю право жадати. Мої попередники жадали щастя свого власного, щастя, яке сполучене з кривдою другого, — я жадаю щастя загального. Зділай, щоби не було покривдженого, щоби не було нещасливого, щоби не нанували одні над другими, дай всім однакову науку, тоді я доперва буду задоволений. І як довго неволиш моїй просьбі, я не перестану тобі докучати. Даєш другим чуже, давай мені моє!

Но Богиня уперто мовчала, а робітник ждав і щораз то грізнійше дивив ся на золотокований престіл і на убогих людей, що товпились поза ним і рівно-ж як і він щастя допоминялись.

*

*

*

Відійшов цар від Богині доставши землю свого сусіда і наче-б то чув ся задоволеним. Але по хвили подумав: „Чи сира вді я нині щасливий? Чи то вже повне щастє, чи не можна було дістати вже більше?

Чому було не сказати, що хочу землі, що на північ, схід і захід від мене? Алеж за мою нову посїлостю з земля ще краса. Чому було не сказати, що хочу всьої землі кругом мене, або докладнїйше, що хочу землі о якїй подумаю. Чиж мені від нової землі хоч одробину покращало? Хиба нині я щасливїйший, як перед тим? Недармо она питала: Чого і кїлько треба? Ні, я не з щасливий.

І урядник діставши чого бажав, чув ся щасливим тїлько одну хвилину. „Чому-б було не сказати, що хочу відразу стати царем і був би став без клопоту і борби з моїми товаришамп, думав урядник. Чомуб не сказати, що хочу бути богатїйшим від усіх, мудрїйшим... Чомуб... Хибаж я нині задоволений?

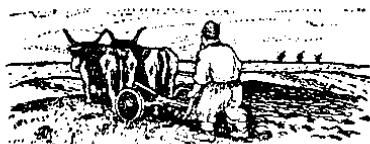
Зовсім, як попередні думав і промисловець. „Чому не сказав, що хочу десять, або хочби сто, або навіть... Хиба місця на них в мене мало? От другі ще бїльше мають, я бїдак против них. І знов до сьвіжого підприємства нема з чим братись Хиба не та журба мучить мене, що перед тим? І сама ще питала: кїлько тобі треба? Ну і по правді сказавши кїлько мені треба?

Тїлько робїтник не відходив. Він не ді-

Аполін. Цовак

Таки поставив, го на ноги!

став, чого просив і уперто стояв і допомі-
нав ся. „Проси в мене що другі просять, а
дам тобі,” сказала щераз Богиня. „Ні ска-
зав робітник, ти даєш мені чуже, а я хочу
тільки свого власного. Дай мені зго!” І ли-
це Богині під острим зором робітника поча-
ло лагідніти — здавалось, що і зго жадано
вскорі буде виповнене.

на тата вдав ся, ба щей дущій від него, говорили. Звичайно не робленні. Козацький син! Та й богаство-ж у Василевого батька — раз богаство! Пятьом синям дав по шіснайцять моргів поля, одного вивчив на попа, а одного на учителя.

Свого наймолодшого сина Василя лишив старій на ґрунті, а що богачі вибагливі, поставив синові нову велику хату помімо того, що в старій можна було жити.

І почав Василь господарство ніби не зле, під дозором свого батька. І худоба йому вела ся і поле родило, та він сам по трохи гуляв. Ну там все не було без бенкетів, але й було за що бенкетувати!

По смерті старого Кобиловского його синові стало тяжше, бо не було кому його майна доглянути, а до того ще й жінка почала носити вузли до Гершка, без сорому і встиду, і таки він почав більше гуляти і напоювати визначніших господарів в селі з тою цілею, щоби вибити ся на війта. В його господарстві почало всьо ніби горіти.

І робітники аж просили ся за півдурно робити, або й за дурно, та й робітниць його жінка могла мати кілька захотіла, а

Як їхав Василів син до Канади, то так поклав собі, що тата має поставити на поги. на такі, як він перше був.

„Та відей вже не годен — ой не годен” говорили люди.

А він таки був певний, що годен. Проте, що тато давно робив, він нічо не знає, він лиш знає те, що тато тепер підупав. Вжеї к-рови нема, і овец чимраз менче а коні пятайцяти літні от-от покотят копитами.

Банки черновецкі та львівскі нема чим винлачувати, бо поле не родить як бувало і нема чим гноїти.

От на що зіпшов Василь Кобилевскій!

А його тата небіщика — таки будь-що-будь — триїцять сьвящеників ховало. А вмер через цусте, через дурне: вкусила-го муха в щок і до трох днь він Богови духа дав.

Та тато дужий хлоп був — не дурно служив при козаках у якогось там „кеєнця” червонобрїцкого.

Тай його син Василь не слабій, видно

до того ще дві наймички; до дитяни одна, а до роботи друга.

Василь до свого діла наймив ще одного наймита.

Нераз на Велекдень, або на Різдво — Господи! всі люди звертають увагу ідучи попри хату.

А там крики, а там розкази та бренькіт і гук. Не оден подумав: „От достатки і богасвто”. Звичайно як у вйта, що має жівку як палац остру, а крикляву гірше наставника.

Бенкетам не було кінця, а гордості міри; то жандарми, то писарі і всякі пани комісарі, бувало гостюють в хана начальника, а пан начальник став неприступним у селі ще більше вйта.

Що вже перед панами і панками то Василь не той і вони мали приступ і могли всекакувати в його душу разом з чоботами.

Справи місцеві Василь судив найбільше поличниками.

Прийде господар, а він каже:

„А чого Ти?”

„Та прошу вуйці, в мене пікрив Ковбан кури”...

„А ти його злавав дурню? — та й в

писок фа! помімо того, що Ковбан таки був злодій і вкрав кури.

Він так робив, як когось мав на пеньку, але як був добрий на того, що скаржив, то справу розсуджував так: Найперше послав присяжного за оскарженим, а коли той явився, Василь підходив до него і бив найперше в писок, а потому розсуджував справу звичайно на користь того, що вносив справу.

Далося в знаки неодному Василеве вїтованню, а всі бояли ся його наче тигра, бо як лише ішов селом, мусїв когось бити. Він уважав себе за дуже доброго начальника, такого, що дуже порядок тримає і тим хвалив ся він і перед громадою, кажучи, що він за громадським добром він іде у вогонь.

За те тихцем був потайним хрунем, і се декотрі дуже добре знали. Найбільше був йому на перешкодї Йосиф Щипко, найрозумвійший в селі господар, що скінчив сему — гімназіяльну. Він то за його всіма ділами слїдив докладно, але з часом Кобиловський зєднав собі Щипку так, що стали вони оба невідступними „товаришами”. Де який бенкет, або оказія, де було щось випити і зїсти, там був Щипко і Кобиловський.

Любив і Щипко пити, але своєї совісти він не міг запити а з війтом зходив ся лише тому, що хотів прослідити всі його чорні діла.

Оттак війтує Кобилівський уже четвертий рік, а бенкитів все чимраз більше.

Вже й найстарша донька така, що можна віддавати, ну і сватають ся до неї, але гордий батько закусив зуби на он того богача, одинака з дваїцять і чотирма моргами поля. Ну а батько одинака, закусив зуби на війтову дочку, але думав ще час, ще реклямація не прийшла. Прийшло до того, що дужого і здатного парубка, прийняли реклямацію, по чім таки зараз він заслав до війта старости. „Такий ще молоденький і женить ся” — говорили люди.

„Бо то богацька дитина, не роблена, а кров грає!” відповідали.

Про молоду пару говорили жінки, а вже найбільше тоді, як зйдуть ся прати білє.

„Та бо вона — себто війтова Марія — має лиш пятаїцять літ. А така добра дівчина, що аж добра! Не така буйна, та горна як одинак Михайло” — знов хтось скаже.

Обома весілями цікавились не всі лише

ті, що ніби й себе уважали за богатих.

За те біднішим господарям і зарібникам не було в голові, ба навіть сміяли ся з нероба, а оногді збирали ся підсісти та вибити палицями перед самим шлюбом.

Не одному дав ся в знаки, коли так хотіли робити.

Та недочекали ся того, бо Михайло стеріг ся; йдучи до будучого тестя не вертав в ночи але аж рано, а хотяй і в ночи де йшов то брав з собою рушвицю.

Михайло однак в господарстві мав голос!! Забаг собі нової пивниці на студенець, і нової стайні, бо весіля, отже треба показати ся сторонським богатим. Поїхав в мамою до Черновец, бо старший із всім елуств ся на него: позичили там тисячку, вже другу чи третю і таки в той час почалась будувати пивниця і стайня.

До весіля наготовлено всего; пива двадцять бочівок, горівки двадцять видер і стуленцем встелена земля в обох пивницях, а мяса, курній, качок та гусок не перелічись.

Вжеї музики були замовлені: дванадцять їх Жидків з Горожанки, що „не грали з голови, але з нот!”

А у війта приготовляли ся також так,

як в одинака. Одинак побудував стайню, а вїйт стодолу, а в місток пигниці таку комору, як в доброго господаря хата. Михайло юнчив гроші на пеле, а Іван взяв решту з касп громадської.

Щипко все собі записував, бо добре знав, що куда йде.

Дни музиканти вїйт зажурились, бо не міг таких самих дістати, тому мусїв ай до Глинниці за Циганами їздити.

Як розпочало-сь весїля, то здавало ся: що майже ціле село жевить! Гук, стрїлянина з мездїрів, сьпїви та пляні крики розносились ся по селу і аж над ранком змагало ся все і наче западало в вїйтовій хатї в долпні і в одинаковій на горі. Три дни не втавало весїля, а люди кілька недїль не переставали говорити про вїйтове і одинакове васїля: богачі говоули:

„То раз весїля, абим ще дочикали на таких бувати, тай самі справляти! Абим ще дочекали.“ А бївнійші пначе говорили:

„Де нам, де нам до такія весїль! Геї та т. десяторо було в купі весїль, а не одно!“ Найбїднійші господарі, халупники і зарїбники замїчували байдужно: Ой не на богато тосо стане: ой хто високо лїтає, той низьки сїдає! А тож люди, за чїі гроші бен-

кеті, не за громадські і живчені в банку“?

Минуло півроку і вже нічого не говорили про весіля.

Молодий однак жив добре і любив жінку, але нічого не помагало, що вона його благала, щоби він не гуляв по ночах, та не байдикував без роботи.

„Михайлику, залиши тото мисливство та доглядай хоть роботи, бо підемо з торбами! Та де, нічого не помагало, бо він вдав ся з натурою в маму.

Що невістка визнала від мачохи, то лиши Бог сьвятий знає.

А Кобилевському приходив чимраз близьший кінець війтівства.

Вже пять літ, вже шестий наступив, вжеї в селі варить ся на старого війта, а Щипко почав голосити поміж людьм҃ всі тайни війтові.

Вже всюда говорили, що Щипка мають вбити через те, а богачова родина велика, є кого стеречись.

Не виходить ні҃де Щипко у вечер, бо за ним дуже докладно слідять, та за те дня ми він своє робить: розповідає всьо людьм҃ і радить, щоби завчасу зарадити лиху і конечно вибрати нового війта. Всьо то доносить ся і до війта Кобилевського, а його

гнув Іван голову, бо довітував ся, говорили всі.

„Але не допускає ся до руйнації, латає як може. Хотяй старшого сина, що ходив до школи, взяв до роботи, та за те молодших посилає, бо думає, що мати ме поміч і таки вилізи з банків. Молодшого Миколу і Григора дав навіть до школи в місто помімо того, що дихати вже не міг, бо лицилась йому лише пара кобил і кілька овець. Але думав, що таки вивчить на щось. До того всего й жінка ще дуще розпилась а він з тої досади почав загощувати також до коршми. А Григор його син так працює, що сьвіта божаго не бачить, а одиноким його бажанем — поставити свого батька на ноги.

Но дочкавала ся вийтова Маруся торби, бо по третій дитині пмерла.

По пологах третої дитини встала другого дня, бо так приказала одинакова мама.

Ой, та тож то впала ся Маруся в руки. Пари Марусевій мачусі не було в цілім селі; недобра сварлива та неввічлива.

„Вставай! Досить тобі гнити норобо! Йди до роботи!”

А Маруся встає і йде — не до роботи, але під ніж.

притискає чимраз так, що він мусів поїхати до Львова і Черновець та позичити на своє поле у Львові а на жіноче в Чернівцях — всього разом чотири тисячі, щоби вложити в громадску до часу, вім комісія приїде.

Помимо того всього, його таки не вибрали за війта. Став солею в оці цілому селу.

Шшло тоді Василеви з Петрового дня. Почав він вже сам заковувати рукави і брати ся до роботи, та якось то йому не ішло. Чим рік все менче прибувало, та за те треба було дуже багато давати. До кожної рати нятого чи шестого року, мусів він продавати по корові або відгодовувати лошака і докладати ними до рат. Прийшов до того, що лишилась пара кобил, одна корова і кільнацять овець.

Так тручав аж доки не піросла друга донька, а коли прийшлось і її віддати за муж, то на весіля мусів Кобилогский продати корову. Весіля було дуже скупе — таке скупе, що богачі мусіли говорити, що Іван зкапцанів. За те слабі господарі тішили ся, що він зрівнав ся з ними, а халупники-зарібники були вдоволені з того, що справдило ся їхне пророковаве. „Еге, при-

Добра з неї робітниця вдалась та помимо того, не дожили вони обоє року. Зараз по дитині, котру мала назвав еї і оправдував свій вчинок тим, що дитина, котру мала, не від него. А в селі дехто говорив, що то від її вітчима. Другі знов казали, що він намовив декого, аби говорили. Юстина клялась і зсилала на себе громи, що то все неправда, та плакала на свого мужа, що підмовив її продати на рату своїх два кавалки поля і їздила по ворожках, та нічого те не помогло, а так саме-ж даванэ любощів. В царі із злиднями почала вона жити при своїй матери у вітчима і нераз всіма плакали; вона із матерю на лиху долю, а вітчим на одинака та людий, що такий великий сором через них впав на його старечу голову.

Вкінци все вийшло на верх, через що одинак покинув свою другу жінку.

„Знюшкав ся”, як казали з товстою Палажкою, котра не одного вивела в тернэ.

Ну, тай одинака почала водити по під зелені лупухи. Баба вона була гарна і приманчива, помимо того, що мала вже шестеро дітий.

Про неї говорили, що й одна дитина не подібна до її мужа.

Майже, що дня вона ходила до міста, а часто також до дідича. Мала з ним рахунок.

Нераз Палажка сама говорить: „Прийду до него мой! як тупну ногов, тай кажу: давай старий на діти пядесятку!

А він навіть нічого не каже, — виїме тай дасть!

Вона уважала себе порядною, а що дідич давав її дарунки то ніби за то, що вона була колись доброю служницею у него. Нераз приглядають ся жінки на Палажчині діти тай кажуть, що вони „однакісько“ подібні до дідича. Найбільше середущий, котрого таки прозвано дідичем.

Нераз Палажка як собі підопе, то говорить про свого чоловіка, що він під себе мочить, і що францоватий і тому вона так блудом ходить і признає ся: „Я таки публична люди — я публика!“ „А тож хоч одна дитина його?“ Часом так вимовить ся тай плаче.

А бувало, що говорила так:

„Хотяй про мене люди так кажуть, але я собі проте таки газдиня, бо маю доброго чоловіка.“ Всіляко гзес не знає, чи той вік справді був добрий, чи то вже з часом лихої долі чи таки був такої влачі.

„Ой він, він в хаті господня а не вона“ — говорили.

„Вона лише йому дітей всьлякого калібру старає“.

„А він ходить як рідна мама коло них.“

„Ет, дурний!“

„Та що зробить?“

„Видко дуже і любить!“

„Або може через скараннє.“

З нею то одинак Михайло почав любити ся, а потім і жити, вже по зліцитованню його поля. Скорше скапцанів від свого тестя. Лиш його мамі лишило ся пять мортів поля і грунт. По стаїнях і стодолах та коморах не було нічо, лише вітер вигравав своєї одностайної пісні. Всі вони окрім Палажки, котра до них пристала; почали сумувати, не виходячи навіль між люди.

Михайло з Палажкою виходили в ночі і йшли в місто, а там перебували два-три дні і знов начею повертали п'яні. В селі проти них кипіло. Вже й віква два рази вибиваги, а вони всі вгадували на Юстину.

Юстина, наче мара ночами підглядала за Михайлом попід вікна і нераз кишла люто, бачучи при боці зводницю Палажку.

Носила в собі проти него за сього гірку кривду, пімсну, але бояла ся гріха.

Робила до полудня і не приходить на обід; як робилаї так і впала без пам'яті і вже більше не піднялась сама.

Шість неділь пролежала, а семого тижня вмирала в рідного тата, бо навприкрило ся мачусі дививи ся на гниючу невістку. Перед смертю всю свою біду виказала і плакала з того, що з причини його мамп зійде зі сьвіта. І жаліла ся, що Михайло бив її, а його мама щей помагала в тім.

Тенер вона не боялась, що він її нагадає за те, що вона жалієть ся на него; вона вже добре знала, що має вмерти і він її більше не бити ме.

По смести Марусі тесь з зятем заїли ся — так, що не хотів Василь бачити Михайла на очи. — Одинак почав по смерти жінки і батька, котрий вмер в пару місяців пізнійше його жінки, щидуще вживати сьвіта, а в кінци прийшло до того, що й один банок не хотів давати більше грошей на його поле. Лишило ся лиш пару моргів без банку, а то жінки і мамп, та ніяк мама не згодила ся на своє поле жичити, а на жіноче не вільно було.

Мняйло тогді починає женитися і бере в селі двчину, котра входила за найстаршу.

А декотрі жінки говорили, що вона чарівниця і не жаліли її. Юстина всьо то чула і жила дуже взірцево показуючи, що вона не чарівниця; до того дуже щиро молилася в церкві, а нераз і плакала. За кривду Юстини, людей дуже велика лють брада. Все те Михайло із Палажкою дуже добре розуміли і дуже бояли ся людського гніву, котрий дійшов до того, що вже були тайно з'організовані декотрі газди і мали одинака провчити, може й на віки. А в селі Согинцях так робили, там не було жартів, там кривда не давала людям спати. В Солинцях цвпала правда, добро і щастя і всі до того стреміли.

Такого сорому Солинчане ще не знали.

Не хотів одинак того бачити, щоби його люди судули, бо таки лиш про те вчув, підмовив маму, аби позичила на своє поле йому до Канади на дорогу, а Палажка продала свій кавалок поля і ту корову, що дістала від дідича і вони поїхали, але де вони опинили ся, ніхто не знає і до тепер.

Говорили, що по чотирох роках побуту в Канаді, Палажка обікрала Михайла і покинула його. Втікла з другим. Була як та хмара, що обдаряє землю росою і видає на неї громами.

Як Палажчині сини попідросли, її муж Грицько продав поле і даючи їм гроші між иншим в кінці сказав: „Ідьте до Канади і там її шукайте, як знайдете, порубайте остилицу і посічіть в кавалки!”

Поїхали сини Палажки із постановою відшукати маму; поїхав і Григор Василів за ними, щоби свого тата що провійтував маєток поставити на ноги.

Сини Палажки, як прощалися із всіми знакомими, бенкутували і виглядали п'яно як збуї.

Син Іванів як прощався плакав, а цілуючи батькову руку сказав, що посиляти ме всі гроші йому. А старий з жалю і плачучи з нестями і підхмілля в місто того, що мав поблагословити в дорогу, сказав двічі: Царство тобі небесне! — „Я ще верну тату і підходив до мами з словами:

„Бувайте здорові — і плакав тяжко притяжно; душе від всіх.

Постояв в куті, втер сльози і затримав жаль, від чого аж щось в грудях затріщало. Взяв валізу і ввійшов на вулицю прямуючи гостинцем, а з панська прибрана постать чимраз віддалювала ся.

Іван з жінкою і старшими дітьми все ще стояли коло воріт і відхлипували, а су-

аїди визирали з поза стін і щось домірковували ся. Та того соромно було Іванови того, що його син поїхав до Канади.

Будучи вже на сім боці Григор поїхав прямо до Вікторіянських копалень (Victorians mines) ніклю. Туди всі з його села їхали в роботу, бо звідтам найбільше грошей приєлали.

Майже вся перша копальня була Григорєви знана, бо може дві сотки робітників були із Солинець і тому йому було дуже легко роботу там дістати.

Насамперед почав возити спеціальною до того тачками розтоплений нікел з залізом і іншими металами в форми. Першого дня мало себе не попарив і других робітників, за що йому у вечер дуже дорікали саме при вечері, але він нічого не відповідав лиш мало не плакав. За те другого дня все і чим далі вправляв ся і з часом зістав першим робітником. Перших місяців висилав точно що місяця по сорок доларів і так цілий рік не опускаючи ані одного робочого дня, робив на верху найтяжчу роботу. Всі дивували ся з його витривалости. Другого року одержав він лист від батька, що Теодора вигнали з семенарії, Григор відписав на то аби він приїздив до Канади. Третого мі-

сяця вже й його молодший брат робив з ним але далеко лекшу роботу і не міг так робити як Григор, бо до роботи не був привик. Всеж так впислав деццо йдо дому. Так робив Григор три роки а на четвертому році дали йому лучшу роботу. Мав палити в нечі де топилась руда і тому він посилав вже пятьдесять долярів що місяця. Того року, дуже багато збрало ся до краю і були декотрі недобрі на богача Григоря за те, що більше заробив від них. І він також мав відіхати в осени а то мало статись за два місяці.

Нечайно позарило одного робітника на нічній шифті і тому Григора перемінено тимчасово.

Він приняв се цілком спокійним виразом та як казав, ціле його тіло зівяло а по нім виступив легкий піт.

Робив в ночі тиждень. В понеділок голосна балачка краянів збудила його вчасніше, чим попередних днів. Збираючись до краю, вони піли на прощане вже трету бочівку шва.

Григор збрав ся до роботи, а вони йому доїдали:

„А то богач захланний, вже збирає ся до роботи.“

„Бо він гадає жити поки світа і сонця!“

„Мой, ня мой! Та вже бись перестав тільки ті гропі заробляти.“

Григор все мовчав.

„Чуєш чи ні? Не йди нині до роботи! Послухай мене. Йди бери поквітоване і їдь з нами до краю.“

„Най зароблю на дорогу“ відповів і сів до свого вечірного сніданя.

„Мой подивиси на себе і їдь до краю. Та ти вже чистий дід! Подиви ся на своє лице, на горб на плечах.“

„Колим міг кілька витримати, то витримаю до кінця.“

„Ви можете собі їхати щасливо.“

„Мой, та ти з нами не хоч тримати?“

По хвилі:

„На та вищий сю шклянку пива. Таж ти нана вуйці син.“

„Не маю „густу“ на ваше пиво.“

„То ти з нами ані раз не хочеш тримати! Ти богач?“

„Богач! Аби ви знали, що не такий голлий, як ви!“

„Ти до кого шмарвачу втворюєш так писок? Ти богач? — і підносить ся з крісла а за ним всі ворущать ся і пускають ся по

Григора і булиби таке добре його потовкли колиб був не втік.

А вздогін за ним, оден крикнув:

„А бодай ти не прийшов!“ Ади! за що він нас має! заговорив вже в хаті. Післали ще за четвертою а потім і пятою бочівкою лива, пили дальше доти, доки всі непоснули.

Григорови не йшла робота, бо був з початку недобрій, а потім сам не свій.

Коло опівночи, він чув ся дуже змученим. Сів на брилу вузлів і хвилину думав, потім витяг письмо і починає читати другий раз.

В листі було написано, що банок вже виплачений і що батько купив гарні коні і корову.

Письмо для Григора було втішне. Він тішив ся тим, що поставив тата на ноги і мрів про те, як він оженить ся, та в котрого богача доньку засватає. Радів з того, що як писали — що він в батька щаслива дитина. Вдивив ся в жар вогню і щось нагадав собі.

Підіймив ся і пішов напити ся води, тай не знає сам, що з ним діеть ся.

Так прикро не почував себе ніколи. Нагадав свою старшу вмираючу сестру, по

чав накидати вуглє до печи. І йому стало так легко, самотно, сумно. Цілий день не думав про смерть, аж тепер щось йому влізло до голови.

Накидав і другу піч, та третю найбільшу не докінчив, бо вона експльодувала.

Григор вчув лиш, як в печи щось загуло і стрясло нею, а відтак нічого не чув, бо спалив ся на вуголь.

Гук всіх побудив. бо навіть і п'яних, але вони щось побурмотіли, а оден з них відозвав ся: „Можливо, що менче одного богача.”

Рано всі Солниці пішли на місце катастрофи і нічо не говорили, лиш його брат з жахом промовив:

А я тобі не казав? — Заридав і впав на землю. Землілого занесли до кімнати, а коли його відтерли, він біг знова тудя і хотів кинути ся в горячі розвалини, та його затримали.

Жаль стало всім доброго парубка, що так далеко марно згинув на чужині.

Кидав ся і наче з великого болю голосив:

„Нащо тобі було треба багатства — на що? !”

Коло полудня і ті, що днем перед тим

Мир. Стеченици

Лиш м'ясо.

повиходили, жалували доброго гарубка і говорили:

— „Вже наїв ся богацтва.”

— „Лиш поставив старого Івана на ноги тай ади!” І вказувала на розвалини.

— „Так всі наїдають ся, а один жпє!”

— Потім як купа пережитку остигла, на споді найшли згарища чоловіка, що поставив свого батька на ноги, що віддав своє житє за добробут тих, котрих він так любив.

му він навіть не здавав собі справи з того, що знав що небудь, так тайна була його вразливість. А прецінь, коли-б прийшла хвиля, в якій він мусів би щось робити в звязи з тим домом, що він робив би в переконаню, що там є діти. Тим робом він знав також, що ніяке небезпеченство не грозить від кроків, що підходили в гору перехресної улиці. — Поки й побачив йдучого, то вже знав, що се опізнившийся пішоходець, що спішить до дому. Ось він і показав ся на перехрестю та зник горі улицею. Чоловік, що слідив, побачив сьвітло, що заясніло у вікні нарожнього дому, а коли сьвітло згасло, він знав, що се згас сірник. Се було сьвідоме пізнане подібних об'явів, через його голову перебігла думка: „хотів знати, яка година”. В нинь шім домі одна кімната була осьвітлена сьвітлом горіло слабо, але постійно і він відчував, що в тій кімнаті є хорпій.

Головно інтересував ся одним домом по другім боці улиці на середині „блаку”. На сей дім уважав найбільше. Куди ні не дивив ся, куди ні не йшов, його очі і кроки все туди вертали ся. З виїмкою відчиненого вікна понад рудуком (ганком) там не було нічого надзвичайного довкола до-

Приволік ся на ріг і глянув в гору і в долину перехресної улиці, но не побачив нічого крім оаз сьвітла, що його розливали улличні лампи, розставлені на рогах иньших перехресть. Відтак поволік ся назад, звідки ввійшов. Сунучи ся нечутно та без непотрібних рухів через півтемряву виглядав радше на тїнь людини.

Рівно-ж він був незвичайно чуткий, як дике звїря в гущавнику, сильно вразливий та острегливий. Рух иньшого у темряві до всола нього мусів би бути тїнветий в ще більшій мірі чим його власний, щоб уїти його уваги.

В додатку до поспішного спостерігування стану річий, спостерігування змислами, він мав ще й субтелнійшу спромогу, спромогу прочутя у воздусі довкола себе. Він знав, що в домі перед яким пристанув був па хвилинку, є діти. А прецінь сеї певности не набув силою свого спостерігання. То-

му. Нічо ні не входило, нічо не діяло ся. Не було освітлених вікон, ані сьвітло ні не показувало ся ні не зникало в нікотрім вікні. Все-ж таки се була головна точка його уваги. Він вертав ся до нього кожного разу після відгаданя стану сусідства.

Помимо своєї спромоги прочування річй, він не довіряв собі. Був в найвишнім степені сьвідомей непевности свого положеня. Хоть не заклопотаний крокамп припадкового прохожого, був однакож так напружений і чуткий і готовий до переполоху, як який боязливий олень. Був сьвідомий можливости иньших розвідувачів повзучих у темноті — розвідувачів, подібних до нього рухамп, вразливістю і прочутем.

Ген далеко, долі улиці задрів тїнь чогось що рухало ся, і сеїчас знав, що се не пізній домовик, але погроза і небезпеченьство. Свиснув два рази до дому через улицу і мов тїнь, зник за рогом улиці. Тут здержав ся і оглянув ся обережно. Забезпечений виглянув назад поза ріг і обсервував предмет, що ворухив ся і приходив ближше. Випророкував вірно, се був полісмен. Пійшов далі перехресною улицею аж до найближшого рога і під його охороною обсервував ріг, що його що лиш поли-

пшв. Побачив, що полісмен перейшов, йду-чи прямо горі улицею. Отже пійшов і собі в тім напрямі і з найблизшого рога знов побачив полісмена, як переходив, відтак вернув ся назад звідки вийшов. Свиснув раз до дому по другім боці улиці, а по хвилі свиснув ще раз. У свисненю було чутне запевнюване, як у попереднім подвійнім свисненю чугна була пересторога.

Вскорі побачив якусь темту масу, що зарисувала ся на дасі рундуку і поволі зсунула ся по стовці. Відтак вона стала робити кроки, перейшла через маленьку желізну фіртку і пійшла далі хідником, прибираючи форму гадини Сей, що слідив держав ся по своїй стороні улиці і порушував ся рівнож до рога, де перейшов через дорогу і сполучив ся з другим. Він був зовсім малий біля чоловіка, що до нього став говорити.

Як-же тобі повело ся Мет? — спитав.

Другий замуркотів щось невиразьно та постунив мовчки кілька кроків.

— Мені видить ся, що я подістав властивий товар, Джім, — сказав остаточно.

Джім захихотав ся стиха у нітьмі та шукав на долоні інформації. Та минали цілі „блаки“ під їх ногами і він почав нетерпеливити ся.

— Ну! І якже про той товар? — спитав

— Що за рід полову зробив ти?

— Я занадто був зайнятий, аби йому приглядати ся, але він таки товстий. Я не відважую ся думати, о скільки товстий він є. Почекай, поки дістанемо ся до кімнати.

Джїм глипнув на нього пильно коло лямпи на перехрестю і побачив, що його лице було якесь строге і що він ніс якось дивно свою лїву руку.

— Що є з тдоєю рукою — спитав.

— Сей псюга вкусив мене. Сподію ся, що не дістану скаженини. Люди дістають часом скаженину від людського вкушення; чи ні?

— Поставив ся до тебе, ге? — спішить Джїм заховаючо.

— Сей — заморкотїв.

— Від тебе труднїйше довідати ся про що небудь, чим від чорта — вибух Джїм, роздражнений. — Скажи-ж про се. Ти не втратиш гроший, як скажем товаришиви.

— Я думаю, що я придусив його трохи — вийшла відповідь. Відтак в родї пояснення: — збудив ся. почув мене.

— То ти гарно зробив се! Я не почув ані звука.

— Джім! — Сказав другий поважно, се справа з шибеницею. Я його справив! Я мусів; він пронюхав мене, тому ти і я мусимо якийсь час укривати ся.

Джим свиснув на знак зрозуміння, відтак спитав несподівано: — А чув ти, як я свиснув?

Конечно! — Я вже був справив ся зі всіх і вже маю відходити.

— Се був бугай*), але він не був на нашім сліді ані трохи. Перейшов попри нас, тай пійшов, тупаючи ногами поки не зник з очей. Тоді я прийшов назад.

І знов свиснув до тебе, що тебе так довго спнювало після сего.

Я задумав ся, аби впевнитися, — пояснив Мета — Я був незвичайно радий, коли почув, як ти знов свиснув. Ожиданя — се тяжка праця. Я лиш сидів там і думав і думая, про всякі річи. Се незвичайна річ, про що то чоловік не буде думати, а ще до того там якийсь прокляний кіт ходив по хаті, та докучев мені своїм гамором.

— І добича товста! — виклякнув Джім радісно, не зважаючи на Метові слова.

---

*) Бугай — в устах американських босяків означає — полісмена.

— Я певний того, що говорю тобі, Джім, що товста. Я страшно хотів-би зараз ще раз на неї поглянути.

Несвѣдімо оба мушци прискорили свої кроки, та все-ж не зменьшила своєї осторожности. Два рази змінювали свій напрям, аби обминути полісменів і добре впевнилися, що ніхто їх не бачив, як поринули в темних сінях дешевого дому з кімнати до винайму у долині міста. Сірника не кричали, поки не дійшли до своєї власної кімнати на верхнім поверсі. Коли Джім сьвітив лампу, Мет прилякнув і зарплював двері. Коли обернув ся, завважав, що його спільняк мовчав вижидуючо.

— Усьміхнув ся з його торопливости.

Сі проєкти — се хороша штука — сказав, витягаючи маленьку кишеньову електричну лампу, та приглядаючись їй: — Але ми мусимо роздобути собі нову батарею; ся робить вже дуже слабо. Я думав вже щось бва рази, що вона лишить мене у птьмі. Дивне урядженє того дому. Я мало не заблудив. Його кімната була по лівій стороні і се мене збило з пантелику.

— Я-ж сказав тобі, що вона була по лівій — перервав Джім.

— Ти мені сказав, що вона була по

правій, — заговорив Мет. — Думаю, що я не забув того, що ти мені говорив, а ось є і мапа, що ти мені її нарисував.

Понипав у своїй кишені та найшов звинену карточку. Коли її розвпнув, Джим угнув ся і споглянув в неї.

— Я зробив похибку, — признав ся.

— Конечно, що зробив. І се мене заставило було думати через хвилюку.

— Але тепер се не становить ріжницї — крикнув Джим. — Погляньмо, що там є

— Се робить ріжницю! — рубнув Мет, — Робить велику ріжницю — для мене. Я мусів на себе брати все ризико. Я ставив свою голову в сильце, коли ти стояв на улиці. Ти повинен лучше розважати і оберегати ся. Гаразд, я покажу тобі.

Зачеркнув недбало в кишенях своїх штанів і витягнув повну жменю малих діяментів та висипав їх блискучою струею на засмальцований стіл. Джимови вирвав ся з уст кріпкий проклін.

— Се нічо — сказав Мет з тріумфальним вдоволенем. — Я ще не зачав.

З одної кишені за другою витягав добч. Там було багато діяментів обвинених в скірку дикої кози, що були більші, чим з першої жмені. З одної кишені витягнув

жменю малесеньких шліфованих жемчугів.

— Соняшний порошок — завважив, висипаючи їх на стіл на окрему купку.

Джим оглянув їх. — Справді, продадуться по парі долярів за штуку — сказав. — Чи се вже все?

— А чи сего не досить? — спитав другий ображеним голосом.

— О, певно, що досить, — відповів Джим тоном безсумнівного одобрюваня.

— Се лучше, чим я сподівався. Я не взявби і цента меньше, чим десять тисячів за отсю купку.

— Десять тисячів, — сказав насмішливо Мет. — Сеж варта вдвоє стільки, хоть я її не знаю ся на золотництві. Глянь лиш на отсего хлопця!

Вибрав жемчуг із купки і підніє його до лямпи з міною експерта, що важить та судить.

— Варт тисячу сам про себе, — звучав поспішний осуд Джімів.

— Тисячу? — твоя прабабка! — звучала згідна відповідь Мет. — Ти не купив-би його за три тисячі.

— Збуди мене і Я сплю! — Блеск жемчугів сьвітив ся в Джімових очах і він начав вишукувати більші діаманти та огля-

дити їх. — Ми багаті люди, Мет: ми станемо дійсними дуками.

— Літа нам забере, поке їх позбудемо ся — була практичніша думка мета.

— А лиш подумати, як то ми будемо жити — нічо не робити, лиш пропускати гроші та вважати, аби вони розлітали ся.

Метові очі починали таяж блещати ся, хоть і мрачно, бо й його природа збудила ся. — Я кавав тобі, що я не важив ся дукати, який товстий наш полов! — заму-ркотів низьком голосом.

— Що за полов! Що за полов! в екстазі радости викриковав тимчасом другий.

— Я майже забув, — сказав Мет, поринаючи свою руку у внутрішній кишені свого кофта.

Шнур великих пербів появив ся споміж опакovanja тоненьким папером та козячою шкіркою.

Джим заледви глянув на се. — Вони варті гроші — сказав і обернув ся знов до діамантів.

Мовчанка зайшла на обох мудцин. Джим грав ся жемчугами, перебираючи їх у своїх пальцях. сортуючи їх у громадки то знов розставляючи їх окремо і широко. Він був маленький, зівялий чолсвічок

нервовий, сердитий, напружений та анемічний, типічне дитя бруку з поганим викривленим лицем, маленькими очима, з слідами вічного горячкового голоду на щоках та устах, з котячою брутальністю, нап'ятою до самого нутра дегенерацією.

Мет не перебивав діамантів. Сидів, поставивши лікті на стіл та оперти-сь боюдою на руки, і глядів лїниво на блискучі розложені скарби. Він був під кожним взглядом коптаретом до попереднього. Не місто привело його на сьвіт. Був здоровий мускулярний та волохатрй, як гориль і силою і виглядом. Для нього не істнував невидимий сьвіт. Очи його буги полні та далеко від себе віддалені і в них видніла якась сьміла братерскість. Вони викликали чувство довіря, та коли було приглянути-сь їм близше, то оказывало-сь що вони дрібочку занадто повні, тропечки занадто далеко стояли від себе. Він переходив гранрці нормальности, переливав через верх а лияє його брехало про людину, що срдїла в нїм.

— Те все буде вартувати яких пятьдесять тисячів, — завважив несподівано Джім.

— Сто тисячів — сказав Мет.

Вивязала ся довша мовчанка, та знов перервав її Джім: — Якого чорта робив він з тим всім дома? Огсе я хотів би знати. Я бувби думав, що він повинен би держати те все в касі огнетревалій, там у сторі. .

Мет якраз роздумав про те, як виглядав удушений чоловік, коли він послідний раз глядів на нього у тьмавім сьвітї електричної лямпочки, але не кинув ся на згадку про нього.

— Се сказати не можна, — відповів.

Може він збрив ся ошвіндлювати свого спільника. Може він мав всмикнути рано куди у безвісти, коли-б ми не перейшли йому дороги, Я думаю, що межи чесними людьми э так замо богато злодіїв, як і між злодіями. Ти читаеш у часописах про такі ричи, Джім. Спільники все оструть ножі на себе.

Дивний позір показав ся в очах другого. Мет не зрадив ся, що завважав се, але сказав:

— Про що так думаеш, Джім?

Джім якость збентижив ся на мінутку.

Нічо — відповів. Я лиш думаю як се було сьмішно — всі жемчуги дома. А ти чому питаеш?

Та, я нічо. Я лиш дивував ся, от і все.

Знов запанувала мовчанка, переривана припадковим тихим та нервовим хихотом Джіма. Він одушевляв ся чисельністю дорогоцінностей. Не тому, що відчував їх красоту, він не був свідомий сего, що вони хороші самі про себе. Але у своїй поспішній уяві виображував собі радости життя, які за них купить, а всяке бажане і всякий анетит його схорованої думки та слабовитого тіла лоскотали ся можливими наддіями. З блиску брилянтів будував чудні замки — пробутки оргій і сам поражав ся тим, що будував. І тоді хихотав ся, сеж таке неможливе, аби зробити з нього дійсність. А все-ж таки брилянти світили-сь на столі перед ним, роздували в нім огонь жадоби — і він знов хихотав ся.

Думаю, що ми можемо се вже й порухувати, — сказав несподівано Мет, відриваючись від своїх привидів. — Вважай на мене і гляди, аби було справедливо, бо ти і я мусимо бути для себе справедливі, Джім розумієш?

Джімови се не сподобало ся і зрадив се своїми очима; за те Метови не сподобало ся те, що побачив у очах свого спільника.

— Розумієш? — повторив Мет майже з погрозою.

— А чи-ж ми не були все справедливі — відповів сей, обороняючись, хоть зрада вже перешептувала-сь у нім.

— Се нічого не значить — бути справедливим у тяжку пору, — рубав Мет.

Доперва справедливність у достатку, справді числить ся. Кили ми нічого не мали, ми не могли бути інакшими, як справедливими. Але тепер, ми багаті і маємо стати ся людьми бізнесу (інтереср) — чесними людьми бізнесу, — розумієш?

— Отся бесіда ясраз для мене — згодив ся Джим; але глибоко у його пісній душі і помимо його волі, нахибні і протизаконні дукки кидали ся мов звірята крощадні на ланцухах.

Мет приступив до полиці з викувалами поза нафтовою кухнею з двома кнотаме. Висипав чай з паперового мішочка, а з другого мішочка висипав перчицю. Вернувши ся з мішочками до стола, поклав в них дві мірки маяих діяментів. Відтак почислив великі дорогоцінні камені, та позавивав їх знов в тонкий папірчик та козячу шкіру.

Сто сорок і сім уміркованих, — зву-

чав його опсе; — дваїцять справді великих, два великани, один велит над велити; пара жмень дрібняків і порошку.

Споглянув на Джіма.

Вірно — відповів сей.

Списав сей рахунок на кусенку нотаткового паперу, зробив з сего копію і дав один примірник своєму товаришеви а другий задержав у себе. — Лиш для пам'яті, — сказав.

І знов зробив подорож до полицки з віктуалами і тим разом випорожнив цукор з великого паперового мішка. В нього впхав діаманти, великі і малі, завинув те все у хустивку і зложив під свою подушку. Відтак сів на краю ліжка і визув ся.

— І ти думаєш, що вони варті сто тисячів? — спитав Джім, здержавши ся при розв'язуваню своїх черевиків і поглядаючи в гору.

— Цевно, що так, — звучала відповідь. — Я видів раз в Арізоні дівчину-танцюристку, що мала кілька великих блискучих каменів. Але вони не були дійсні. Вона казала, що як би так ті камені були дійсні, то вона не муіла-б танцювати. Казала, що вони вартували-б з нятьдесять тисячів, а всі говорили, що вона не мала їх навіть одного тузина.

— Хто робив би тепер на житэ?— триюмфально питає Джім. — Роби джаганом та шуфлею. — сказав насмійшливо. — Роби як пес ціле житэ і склалай всі гроші і ще не мав би ні половини з того, що ми маємо сеі ночі.

— Та, як на твою міру, то говори про митэ начиня, а за те не дістанеш більше, чим двацять долярів на місяць і їду. Твої числа трохи відбігли від дійсности, але погляд твій добрий. Най роблять ті, що в праці любують ся. Коли я був молодий і дурний, я їздив по пасовиську за трийцять долярів на місяць. Ну, а тепер я старший вже не їжджу верхи по пасовиську.

Положив ся на один бік ліжка. Джім згасив сьвітло і слідкував за ним на другий бік.

— І якже твоя рука? — спитав солодко Джім.

Така печаливість була незвичайна і Мет завважив те і відповів:

— Сподію ся, що не грозить скаженина. Але чому ти питаєш про се?

Джім почув у собі виновне заклопотане і в душі прокляв Метів сносіб ставленя неприємних питань, однакож на голос відтак:

— Я нічо. Мені лиш здавало ся, що ти зразу був нею занепокоєний. А що зробиш зі своєю пайкою, Мет?

-- Куплю пасовисько у Арізоні і поселю ся там та буду платити иньшим, аби їздили замість мене. Ё кілька таких, що я хотїв би бачити їх, як будуть просити у мене роботи, проклятуці. Але тепер стули собі лице, Джім. Ще промине проти часу поки я куплю те пасовисько. А тимчасом думаю спати.

Однакож Джім лежав ще довший час не сплячи, зденерований, здрігав ся то без перестанку обертав ся, то знов нагло перевертав ся з боку на бік, коли лиш здрімав ся. Діаманти все сьвітили йому перед очима а сгонь їх припікав. Мет, на перекір своїй природній тяжкості снав легенько, як дика зьвірина чуйна і в силі: і Джім завважав, що коли лиш порушив ся, то її тіло його товариша порушало ся зистарчаючо аби показати, що відчуло рух і дрожить готове обудити ся. З сеї причини Джім не знав, чи инший будив ся часто, чи ні. Одного разу спокійно, з признаками повної сьвідомости, сказав Мет до одного: О, спи вже Джім. Не журц ся тими камінями. Вони не пропадуть. І Джім думав, що якраз

у ту хвилию Мет снів і цілком невно.

Пізним ранком Мет пробудив ся з першим рухом Джіма і відтак оба вже не спали а вилігували ся аж до полудня. Тоді встали оба разом і почали убирати ся.

— Я виїду і куплю газету і трохи хліба, — сказав Мет. — Ти приготуй каву.

Коли Джім слухав сего, очи його не свідомо лишили Метове лице та заблукали на подушку, що під нею була вязка, завннена в хустинку. І сейчас Метове лице перемінцало ся в звіряче.

— Вважай, Джім, — заворкотів, — ти мусиш вважати на справедливість. Бо як зробиш мені свиньство, то я тебе справлю. Розумієш? З'їм тя, Джім, ти знаєш се. Зубами зловлю тя прямо таки за горло та схрупаю тя як біфштик.

Його опалена шкіра почорніла від напливу крови, а споза губів вискалили ся його забруджені тютюном зуби. Це Джімі лереяшов мороз і він мимоволі закryw ся рукою. В чоловіці, що на нього швив ся, бачив свою смерть. Лиш минувшої ночі сей чорнолиций чоловік вбив люди у своїм рукам і се не зіснувало йому сну. А в своїм серці Джім відчував низьку провинну, цілий поїзд думок, за які належало ся те все, чим Мет грозив.

она долярів, — читав голосно Джім. Опустив часопись і виливив ся на Мета.

— Отсе, що й сказав тобі, — воворив Мет. — Що, до чорта, знаємо ми про жемчуги? Пів мільона! — а найвисше, що я міг припускати, се було сто тисячів. Дальше, читай все до кінця.

Читали спокійно, голова попря голову, кава холодніла, і то сей, то другий викрикував раз враз якийсь цікавий друкований факт.

— Рад би я був бачити лице старого Мецнера, коли він отворив нині рано огнетрєвалу касу у сторі, — витріщивши очі сказав Джім.

— Він сейчас побіг до дому Будженофа, — пояснив Мет. — Скорше читай!

— „Мав відплисти минувшої ночі парохом Саджода на полудневі моря — пароход опізнив ся через надміру товарів —

— Через те ми зловили його в ліжку, — перервав Мет. — Се було справді щасте як виграти у закладі пятьдесять протів одного.

— „Саджода відплила о шестій рано.“

— Але він не всів на неї, — сказав Мет, я бачив, що його годинник був накручений на п'яту. Се було би дало йому по-

достатком часу. коли-б я не надійшов та поклав йому „кібушу.“ Дальше!

— „Адольф Мецнер в розиуці — славні Гейторнові перли. чудово усортвані перли — оцінені експертами на 50 до 70 тисячів долярів.“

Джім урвав, аби гидко та щиро закла- сси, а проклін закінчив слогами: „Сї прок- ляті яечка устриць варті такі гроші!“ Від- так облизав собі губи та додав:

— Вони були хороші, нема сумніву.

— „Великі бразилійські жемчуги“, — читав дальше. — „Вісімдесять тисячів до- лярів — багато вартісних діяментів першої кляси — кілька тисячів малих діяментів вартости що найменше зорок тисячів.

Мет добродушно усьміхнув ся. — Вар- то-б знати про дорогоцінні камені те, чого ти не знаєш.

— „Пошукувачі думають“ — читав Джім, — „що злодії мусіли знати, — зру- чно приглядали ся вчинкам Будженофа — довідали ся про його намір і слідкували за ним з плодом його рабунку аж до його до- му —“

— Зручно і справді! — перервав Мет. — От в такій то спосіб виробляє ся репу- тацію — у часонисях. Як ніби мали ми

знати, що він рабує свого співника?

— В кождім разі, ми дістали товари, — скалючи зуби, промовив Джім. — Погляньмо ще раз на них.

Заневнив ся, що двері були замкнені і засунені а тимчасом Мет добув сувій та отворив його на столі.

— І чи-ж се не красилиці! — викрикнув Джім на вид перлів і через хвилину спочив на них своїми очима. — Після експертів варті від пятьдесять до сімдесять тисячів долярів.

— А жінки люблять такі річи, — завважав Мет. — І вони зроблять все, аби їх дістати — продадуть себе, поповнять убійство, все.

— Так само як ти та я.

— Поки твого життя, — відрубав різко Мет. — Я поповнив би для них убійство, та не ради їх, о ради того, що через них дістану. В тім то й різниця. Жінки хочуть каменів для себе, а я хочу їх для жінок та тих річий, що від жінок дістану.

— Щасте, що жінки та чоловіки не тих самих річий хочуть, — завважив Джім.

— Отсе й є причиною торгівлі, — згодив ся Мет, — люди хочуть різних річий.

В половині пополудня Джім виїшоу

Мет виїшов, лишаючи його в лихорадці. А відтак ненависть скорчила Джімове лице і він тихцем кидав дикі прокляти в напрямі дверей. Пригадав собі жемчуги і поспішив ся до ліжка і помацав під подушкою за вязкою. Потиснув її своїми пальцями, аби переконатися, чи ще в ній є діаманти. Запевнившись, що Мет не відніє їх із собою, вернув ся до печі з похутєм правним і тоді заналив у ній скоренько, наповнив чайник водою та уставив його над огнем.

Кава кипіла, коли Мет вернув ся і коли сей кровав хліб та клав масло на стіл, Джім наляв тимчасом горнята кавою. Аж коли усїв і хленнув кілька разів кави, витягнув з кишені ранішню часопись.

— Ми були далеко від дійсности, — сказав. — Я тобі говорив, що я не важу ся вгадувати, як товстий наш полов. Гляди.

Показав на заголовні букви на черній стороні. „Скора Немезіє по слідам Будженнофа” — було там написано, — „Удушений в сні по обрабованю свого спільника.“

— Ось і маеш! — крикнув Мет. — Обрабував свого спільника, обрабував його як мерзенний злодій.

— Бракує жемчугів вартости пів мілі-

аби купити проживи. Коли він вийшов, Мет прочистив стіл із жемчугів, завинувши їх як перед тим і поклавши їх знов під подушку. Відтак заналив у печі та почав гріти воду на каву, кілька мінут пізніше вернув ся Джім.

— Незвичайно дивно, — завважив він — Улиці і крамниці і люди зовсім такі, як були давніше. Нічо не змінило ся. А я поміж тим всім ходжу вже мільонером. Ніхто не дивив ся на мене і не вгадував сего.

Мет воркнув несимпатично. Він не мав розуміння для каприсів та вибриків фантазії свого снільянка.

— Купив портер гавз? — спитав.

— Кенечно, і то на цаль грубий. Чудовий! Глянь?

Розвинув мясо і показав його другому. Відтак заправив каву та упорядкував стіл, а Мет тимчасом смажив мясо.

— Тільки не сні занадто багато сєї перциці, — нерестеріг Джім. — Я не при звичаєний до твого мексиканського кухарства. Ти завжди приправляєси за сільно.

Мет засміяв ся та кухарив далше. Джім наляв кави, але вперед висипав у рубцеватий порцеляновий горщик порошок, що носив його в папері в кишені своєї

жилетки (камізельки). На ту хвилину він був обернений задом до свого спільника, але не мав, відваги глянути назад себе. Мет поставив часопис на столі, а на папір поставив горячу ринку. Перетяв кавалок мяса на дві половини і одну частъ дав Джімови, другу взяв собі.

— Ідж, поки горяче, — порадив і ножем та вилками показав примір.

— Гарно, — розсудив Джім, вкусивши раз — але я скажу тобі прямо одну річ: я ніколи не відвідаю тебе на твоім пасовиську в Арізоні, го й не потребуеш мене за-прошувати.

— Або що? — спитав Мет.

— Мексиканське кухарство на твоім пасовиську було-б за сильне для мене. Коли я маю дістати ся до пекла по своїй смерти, то бодай тут не хочу мучити своїх внутренностей отсим. Проклята перчиця!

Усміхнувся, подув сильно наперед себе, аби охолодити свої опечені уста, хлещнув кави і взяв ся дальше їсти мясо.

— В кождім разі, що ти думаеш про будуче жите, Мет? — спитав трохи пізніше, дивуючи ся в душі, чому сей ще не порушив своєї кави.

— Нема будучого житя, — відповів

Мет, приостановивши ся, аби хлєпнути перший раз кави, — ані неба. ані пекла, ані нічого. Дістанеш всьо, що тобі належить ся таки в сїм житю.

— А опісля? — питав Джім у своїм нездоровім задивованю, бо знав, що дивив ся на чоловіка, що мав незадовго вмерти.

— А потім? — повторяв.

— А чи бачив ти коли чоловіка, що вмер перед двома тижнями? — спитав другий.

Джім потряс головою.

— А я бачив. Він був як сей біфтшик, що ти, та я їмо тепер. Колись отсе був бик, що буяв по краєвиді. А тепер се лиш мясо. Тільки й всього — лиш мясо. І се й є те, чим ти і я і всі люди будемо — мясо.

Мет глотнув ловне горня кави і наповнив його на-ново. — Ти боїш ся вмирати? — спитав.

Джім потряс головою. — Та чого? Зрештою я не вмру в кождім разі. Я промину та буду знов жити.

— Аби красти, брехати і поганити сьвіт ще через одно жите і в такий спосіб вдержувати ся все дальше і дальше і дальше — глузував Мет.

— А може я ще поправлю ся, — повний надії піддавав думку Джім. — Може

злодійство не буде потрібне в моїм будучім житті.

Нагло урвав і видивився прямо перед себе з видом перестрашу на лиці.

— Що сталося? — спитав Мет.

— Нічого, я лиш дивувався, — Джим силоміць прийшов до себе, — з тої смерті, от і все.

Але не міг отрясти ся зі страху, що опанував його. Так було, немов би який туман пройшов попри нього, та лишив на нім не доторкаємо тінь своєї присутності. Мав свідомість якогось прикрого прочуття. Мало стати ся щось значучого. Нещасте висіло у воздуху. Глядів вперто на чоловіка по другім боці стола. Не міг порозуміти. Чи не помилився та не отроїв себе самого? Ні, Мет мав рубцевате горня і він, без сумніву, вепнав трутину у горня рубцевате. То лиця уява, — прийшло йому знов на думку. Вона вже давнійше робила йому збитки. Дурак! Конечно, що се лиця уява. Певна річ, що мало щось стати ся, але се мало стати ся Метови. Чи-ж Мет не винив повного горняти кави? Повеселійшав та скінчив свій біфштек і, коли мяса не стало, почав мачати хліб у смалець.

— Коли я був ще хлопцем, — начав,

але сеїчас нагло урвав.

Бо знов невидимий туман мигнув по-перед нього і прочуте грозячого небезпеченства стрясло ним. Він почув, що якась руйнуюча сила стала до роботи у його м'ясі а по його м'якулах пробігло почуте, немовби вони мали зачинати корчитися. Випростував ся нагло за столом а відтак так само нагло зігнув ся вперед та опер ся ліктями на стіл. Якесь непонятне дрожане перебігло через м'якули його тіла. Со було так само, як перше шевеліне листкалі перед надходячою бурею. Затиснув зуби. І знов прийшло судорожне натягнене його м'якулів. Почув у собі несвідомий страх перед революцією в своїм внутрі. Його м'якули вже більше не визнавали його власти над собою. І знов судорожно натягнули ся насупереч його волі, бо він хотів, аби вони не витягали ся. Се були революція у нїм, се була анархія. І страх немочі придержував його, підчас коли його м'ясо ловило його і намагало-сь його здавити; а мерз бігав то горі то долі його синуою а піт зачав згромаджувати ся на його бровах. Плянув по кімнаті і всі її подробиці поражали його дивним почутем знакомства. Здавало ся йому, немов би лиш вернув ся з якоїсь дов-

гої подорожі. Глянув почерез стіл на свого товариша. Мет приглядав ся йому та усміхав ся. Вираз страху розілляв ся тоді по його лиці.

— Мій Боже, Мет! — закричав дивним голосом, — ти отруїв мене?

Мет усміхав ся та приглядав ся йому далше.

В слідуючим пароксизмі Джім ще не втратив притомности. Його мускули натягали ся то корчили ся, то путали ся, ранили його то роздавлювали своїм диким тисненем. І серед сего Джім завважив, що й Мет заховує ся дивно, що й він справив ся на ту саму дорогу. Бо усміх зійшов з його лиця, а натомість появилася напружена увага, немовби він прислухував ся до якогось таємного шепоту у своїм нутрі та старав ся вгадати його значіне. Мет встав і перейшов ся через кімнату а відтак назад і усів знов.

— Ти зробив се, Джім? — сказав спокійно.

— Але я не думав, що ти поспробуєш вирихтувати мене, — відповів Джім з досадою.

— О, я вирихтував тебе гаразд, — сказав Мет затискаючи зуби та трясучи ся

на цілім тілі. — Чого ти мені дав?

— Стрихніни.

— Так само, як і я тобі. — заявив добровільно Мет. — А се погана їда, неправда?

— Ти брешеш, Мет, — просив Джім.
— Ти мене не отруїв? Отруїв?

— Конечно, що отруїв, Джім; але й не дав тобі понад міру. Я всмажив її так гарно як лиш міг, у твоїй половині портер гавзу. Гов! Чекай! Куди йдеш?

Джім кинув ся до дверей і відтягав засувку. Та Мет прискочив і відсунув його на сторону.

— Аптика, — важко видихав Джім. — Аптика

— Ні, ти там не пійдеш. Ти останеш таки тут, се не випадає вибігати на улицу та устроювати там комедії з отроєнем, коли тут під полушкою лежать всі діаманти. Розумно? Навіть коли-б ти не змер, то таки опинити ся в руках поліції, а потім пояснювань що не міра. Рвоти — се найлучше средство на отроєне. Я так само тяжко вкушений, як і ти, і я хочу взяти на рвоти. Зрепитою те саме дадуть і у аптиці.

— Попхнув Джіма на середину кімнати і навернув засувку на своє місце. Йду-

чи через кімнату до полицки з поживою, підніс руку до своїх бровів і змів з них краплистий піт. Сей голосно бризнув на підлозі.

Джім в розпучі приглядаз ся, як Мет дістав пачечку з муштардою та горнятко і побіг до рури з водою. Замішав повне горня муштарди з водою і вилив. Джім приступив до нього і дрожащими руками сягнув по порожнє горня. Та Мет знов відіпхнув його. Мішаючи друге горня, спитав:

— Чи не думаєш, що одно горня ви-старчить для мене? Можеш зачекати, поки я не скінчу.

Джім почав колибати ся до дверей, але Мет задержав його.

— Як будеш малпувати з тими дверми я тобі шию скручу. Розумно? Зможеш взяти собі як я вже скінчу. А коли се спасе тебе, я й тоді скручу тобі шию. Для тебе нема вже тепер ратунку ніякого. Я нераз казав тобі, що я з тобою зроблю, як ти мені зробиш свиньство.

— Але й ти мені зробиш свиньство, — наміг ся проголосити Джім.

Мет пив друге горня і не відповідав. Піт зайшов Джімови в очи і він заледви логлянув дорогу до стола, де дістав горня

могла.

Джим почув його і обернув до нього своє перестрашене лице, повикручуване болем та просьбою.

Тепер йшли вже судороги за судорогами, поки він не попав в конвульсії, вив ся на підлозі та красив мунтардою своє лице на червоно.

Мет грубо зареготав ся на сей вид, але сьміх його перервав ся у половині. Дрожання перебігло по його тілу. Начинав ся бо-вий пароксизм. Він встав і поволік ся через кімнату до стола і вченив ся його, по-боючи-сь впасти на підлогу.

Джимів пароксизм проминув і він сидів ослаблий, знеможений. Втирав собі кулаками очи а з горла його виходили стони, немовби плакав

— Ти чого сочини? — спитав Мет, незважаючи на свої муки. — Тобі лишає ся лиш вмерти, а коли ввреш, оставати тру-ном.

— Я — не — сонлю — але — се — му-ш — тарда — їсть — мене — в очи, — простогнав Джим

Се було його останнє усіннє змага-нє бесідувати. Відтак він вже лиш бовтав щось непонятно і махав у воздуху дрожа-

для себе. Але Мет мішав третє горня і відтрутив його знов як передше.

— Я казав тобі, аби ти чекав, поки я не скінчу, — заревів. — Вступи ся мені з дороги!

Джїм піддержував своє дрожаче тіло, держачи ся водяної рури та вижидав так жовтавої мішанини, що мала вратувати йому жите. На те ужив він усїєї своєї волї, аби встояти та вдержати ся при рурі; його мясо намагало ся зложити його в двоє та притягнути до підлоги.

Мет вишив третє горня і з великим трудом спроміг ся дістати-сь до крісла та усїєти. Його перший пароксизм проминав. Судороги, що були зловили його, завмирали. Се приписував він наслідкам води і муштарди. Будь що будь він був безпечний. Утер піт із свого лица і в промежутку спокою найшов час на здивованє. Глянув на свого спільника.

Судорог витряє пачечку з муштардою із рук Джїма і змієт її розсилав ся по підлозі. Він зігнув ся, аби зібрати трохи муштарди у горня і слїдуючий судорог зложив його в двоє на підлозі.

Мет усміхнув ся. — Не трать її. — заохочував. — Се добре лікарство. Мені по-

